

Olet tässä: [Artikkelit](#) ▶ [Raamattu](#) ▶ Pääkirjoitus: Kaaosmaista luovuutta - katsaus Jeesus-tutkimuksen nykytilaan

Raamattu

Pääkirjoitus: Kaaosmaista luovuutta - katsaus Jeesus-tutkimuksen nykytilaan

Julkaistu: 17.03.2009

Teema 2009/2: Jeesus

Nykyistä Jeesus-tutkimusta on yhä vaikeampaa hahmottaa ja sisäistää. Päälimmäisinä syinä voidaan mainita tutkimuksen määrän kasvu ja sen moninaisuus sekä jatkuvasti monimutkaistuvat metodologiset ratkaisut. Siinä missä tutkijat kamppailevat kontrolloidakseen lähes kaaosmaisesti laajenevaa tutkimusaluettaan, alaan vain vähän perehtyneet maallikot tai teologitkaan eivät usein lainkaan pysty arvioimaan edestään löytyvää Jeesus-tutkimusta. Tässä tilanteessa eksperttien haltijan vastuu korostuu.

Tutkimuksessa meneillään nk. kolmas etsintä

Jeesusta historian henkilönä tarkasteleva tutkimus on jatkunut kansainvälisesti vilkkaana jo neljännesvuosisadan ajan. Käynnissä on Jeesus-tutkimuksen kolmas aktiivivaihe, nk. kolmas etsintä. Usein puhutaan myös Jeesus-tutkimuksen renessanssista. Tällöin näköpiirissä on paitsi edellinen tutkimusvaihe, 1970-luvulla pahasti paikoilleen jämähtänyt nk. uusi etsintä, myös 1800-luvun nk. Jeesuksen-elämä -tutkimus, jossa parhaiten on nähtävissä vastaavuutta nykyisen keskustelun runsaudelle ja tutkijakentän laajuudelle.

Sisällöllisesti kolmas etsintä on kuitenkin kaikkea muuta kuin mikään edeltäjistään uudestisyntyneenä. Kolmas kerta sanookin toden ainakin sikäli, että nykytutkimuksen lähtökohdat ovat tähänastisesta onnistuneimmat:

1. Jeesuksen juutalaisuus korostuu. Häntä pidetään aikansa juutalaisuuden eli varhaisjuutalaisuuden tyypillisenä ilmentymänä. Aiemmin juutalaisen kontekstin ja Jeesuksen juutalaisuuden merkitystä vähäteltiin tai se pyrittiin jopa kokonaan selittämään pois.

Taustalla vaikuttivat edistysuskoon soveltuvat, usein tietoiset antisemitistiset painotukset: Jeesuksen ajan "myöhäisjuutalaisuus" (*sic*) oli liikkeenä vanhentunut ja seuraava kehitysaste, kristinusko, odotti oven takana. Sen airut oli Jeesus. Vahvempana ajattelu ilmeni natsismin ajan tutkimuksessa, joka pyrki löytämään tukea Jeesuksen ei-juutalaisuudelle, jopa arjalaisuudelle.

2. Kolmannessa etsinnässä tutkimus ei lähtökohtaisesti suuntaudu kirkon perinteistä uskoa ja Jeesus-käsitystä vastaan. Historiallisesti tällainen antagonismi on sitkeästi kuulunut kuvaan ja oli vahvasti mukana mm. Jeesus-tutkimuksen syntyvaiheissa (vrt. Reimarus).

Ehkä osoituksena varttumisesta, Jeesus-tutkimus voi nykyään kokea itsenäisyyttä vaikka ei olisikaan kaikessa eri mieltä kirkkoäidin kanssa. Analyyttisemmin tarkasteltuna asia voitaneen muotoilla siten, että Jeesuksen juutalaisuuden korostaminen on auttanut keskittymään kysymyksiin, jotka tekivät Jeesuksesta kiinnostavan omana aikanaan. Näin meidän aikamme politiikka on kadonnut ainakin tutkimuksen keskiöstä.

3. Nykytutkimuksessa annetaan olennaisesti aiempaa enemmän tilaa Jeesusta koskeville väittämille, joita voidaan pitää "vain" todennäköisinä, ei varmoina. Tosiasiassa tunnustetaan, ettei mitään ehdottomasti varmoja seikkoja kyetäkään tutkimuksen keinoin yksilöimään. Tilanne on yleisesti tuttu antiikintutkimuksessa. Uutta etsintää kangistanut pyrkimys seuloa esiin "kriittisesti varmistettu vähimmäismäärä" historiallisesti luotettavia Jeesus-traditioita on siten yksinkertaisesti hylätty epärealistisina. Tutkimuksen keskusteluun kelpuuttama materiaali onkin huomattavasti lisääntynyt ja manipuloitunut.

Näin monella tapaa "vapautettu" tutkimus on päässyt kohoamaan renessanssitunnelmiin. Mielenkiintoisesti Jeesus-tutkimuksesta on siten muodostunut kahden hyvin erityyppisen "voiman" vaikutusareena.

Luova kaaos ja toisaalta ...

Vuonna 1994 amerikkalainen Jeesus-tutkija James Charlesworth tarkasteli alaa ja totesi sen laajenevan "kaaosmaisella luovuudella". Luonnehdinta oli tarkoitettu positiiviseksi arvioksi tuottelaisuudesta kolmannessa etsinnässä. Uudessa tutkimusvaiheessa koettu vapaus sekä tietoinen pyrkimys uusien ja erilaisten, joskus varsin poikkeavien ja epätavallistenkin lähestymistapojen ja argumenttien yrittämiseen (ja erehtymiseen) oli jo tuolloin saanut Jeesus-tutkimuksen tilaan, joka lähenteli kaaosta. Tila koettiin kuitenkin hyväksi, koska se ruokki luovuutta. Uusi etsintä oli lopahtanut jo parin vuosikymmenen punnertamisen jälkeen. Luovuuden puute voidaan nimetä ainakin yhdeksi lopahtamisen syyksi.

Tänään kolmas etsintä on juuri lyömässä tai lyönyt kestossa uuden etsinnän. Selvääkin selvempää on, että kolmas etsintä on jo tuottanut Jeesusta koskevaa tutkimusta kaikkia aiempia vaiheita runsaammin. Enää ei asiaa kuitenkaan koeta pelkästään positiiviseksi. Se, että vuosittain ilmestyy jopa satoja uusia ja uudenlaisia Jeesus-tutkimuksia, uhkaa tehdä tutkimukselle hallaa. Liiallinen määrä kaaosta ei enää ole hyväksi luovuudelle. Ja koska on tutkimuksesta kyse, julkaisukentän tapahtumia tarvitsisi pystyä seuraamaan myös kriittisesti.

Keskeinen kysymys Jeesus-tutkimuksen tulevaisuuden kannalta onkin ollut, kyetäänkö kaaosvoimia myös kontrolloimaan. Erääksi tärkeimmäksi ratkaisuksi tähän kriittiseen hallinnan kysymykseen on nähty metodologia. Ehkä yllättäen tai ehkä välttämättömyydestä, renessanssihenkisenä kukoistavassa kolmannessa etsinnässä on erikoistuttu ja ylletty saavutuksiin myös metodologian kontrollivoiman kehittämisessä. Paitsi tyypillisesti rönsyilevää ja runsasta, kolmannen etsinnän metodologinen keskustelu on ollut myös ennennäkemättömän monimutkaista.

... metodologian kompleksisuus tekevät ...

"Yksinkertaisin ratkaisu on paras." "Liika monimutkaisuus on todellisuudelle vierasta." Näistä ja muista popularisoivista (tai populistisista) väittämistä huolimatta parhaimmillaan tiede on usein yksinkertaisesti monimutkaista. Jeesus-tutkimuksella on takanaan n. 250 vuoden historia. Sinä aikana tutkimusmenetelmien kehittämisessä on ehditty erikoistua poikkeuksellisen pitkälle tämän varsin poikkeuksellisen historiallisen ilmiön arvioinnissa. Niinpä metodikysymykset ovat Jeesus-tutkimuksessa historian tutkimuksen visaisimmasta päästä.

Tähän asti parhaimman ja kattavimman Jeesus-tutkimuksen metodologian ovat kirjoittaneet saksalaiset Gerd Theissen ja Dagmar Winter (Theissen & Winter 2002). Tämä monisatasivuinen esitys on lyönyt monet kokeneetkin Jeesus-tutkijat ällikällä monimutkaisuudessaan, nyanssiensa määrässä ja hienostuneessa historiallisessa ajattelussa. Kirjan oivalluksiin ei käytännössä pääse sisälle ilman omakohtaista kokemusta Jeesus-tutkimuksesta ja siihen liittyvistä ongelmista. Kuitenkaan kukaan asiantuntija ei ole kritisoinut kirjaa sen monimutkaisen metodologian tähden todellisuudelle vieraaksi tai vaatinut asioiden yksinkertaistamista.

Sanomattakin on selvää, että jos Jeesuksesta kertovat lähteet arvioitaisiin huonoiksi, mikään metodologia ei tekisi Jeesus-tutkimuksesta relevanttia. Nykytutkimus kuitenkin katsoo lähteiden antavan pääpiirteissään historiallisesti luotettavan kuvan Jeesuksesta. Silti toimivalta metodilta vaaditaan paljon.

Metodologiasta voidaan hakea apua lisääntyvän kaaoksen kontrolloimiseen. Mutta vaikka tutkimuksen kannalta tällaisessa yhtälössä on lupaavia aineksia, luovan kaaoksen ja monimutkaisen metodologian yhdistelmässä on seurauksena koko alan sumentuminen ulkopuolisen silmissä.

... Jeesus-tutkimuksen arvaamattoman vaikeaksi hahmottaa

Voidaanko nykytutkimuksen valossa siis sanoa mitään edes melko selvää, varmaa, yleisesti hyväksyttyä ja yksinkertaista historian Jeesuksesta? Ed Sandersin 1993 kirjassaan *The Historical Figure of Jesus* luettelemat "lähes kiistämättömät faktat" tulevat nähdäkseen lähimmäksi sellaisia seikkoja:

Jeesus syntyi n. 4 e.Kr. lähellä Herodes Suuren kuolinajankohtaa; hän vietti lapsuutensa Galilealaisessa Nasaretin kylässä; Johannes Kastaja kastoi Jeesuksen; Jeesus kutsui opetuslapsia; hän opetti kylissä ja Galilean maaseudulla (selvästikään ei suuremmissa kaupungeissa); hän saarnasi Jumalan valtakunnasta; n. vuonna 30 hän lähti Jerusalemiin pääsiäisjuhlaan; hän sai aikaan häiriötä temppelealueella; hän vietti viimeistä ateriaa oppilaidensa kanssa; juutalaiset viranomaiset ylipappi etunenässä vangitsivat hänet ja kuulustelivat häntä; hänet teloitettiin roomalaisen Pontius Pilatuksen käskystä; aluksi hänen oppilaansa pakenivat; he näkivät hänet (missä mielessä on epävarmaa) hänen kuolemansa jälkeen; tämän seurauksena he uskoivat hänen palaavan perustamaan valtakunnan, josta oli puhunut; he muodostivat yhteisön, joka odotti hänen paluutaan ja pyrki saamaan muita uskomaan häneen Jumalan Messiaana.

Sandersin ja muutaman muun tutkijan 1980-luvun alkupuolen tutkimusten aloittaman kolmannen etsinnän tuloksia voidaan luonnehtia tämän listan asteittaiseksi laajentamiseksi ja yksityiskohtaistamiseksi.

Kun listasta siirrytään seikkaperäisempiin teemoihin, alkaa tutkimuskentän yhtenäisyys ja yksinkertaisuus kuitenkin jo pian hämärtyä. Siinä, missä asiantuntijatkin jo joutuvat pinnistämään etteivät putoaisi kärryiltä tutkimuksen yhä laajetessa ja metodien monimutkaistuksessa, maallikot tai muille teologisille aloille keskittyneet tutkijat eivät enää kykene kunnolla arvioimaan Jeesuksesta käytävää keskustelua. Mitä ovat valtaoiman tutkimus tai yleinen käsitys tutkimuksessa, mitä voidaan pitää edustavana tai edes ylipäätään relevanttina tutkimuksena, mitä merkitsee "tutkimuksen mukaan"? Tässä kysymyksiä, jotka käytännössä asiantuntijan täytyy aina ratkaista muiden Jeesus-tutkimuksesta kiinnostuneiden puolesta.

Eksperttiuden kirona tulee tällöin vastuu, josta kunnialla suoriutuminen voi olla yhtä haastavaa kuin tutkimuksen tekeminen itsessään. Jeesus-tutkimus elää renessanssia, mutta Jeesus-tutkijana ei renessanssi-ihmisellä (eli yleisnerolla) ole tulevaisuutta, vaan erikoistuminen on ainoa vaihtoehto alan kunnolliseen hallintaan. Vastaavasti maallikko, joka ymmärrettävästi ei voi sisäistää tutkimusta tai nähdä monimutkaisten metodiratkaisujen läpi, on lähes uskon varassa asiantuntijan lausumia kuunnelleensa.

Laaja perusteos avuksi Jeesus-tutkimukseen

Edellistä ajatellen suosittelen lukijalle tutustumista kuluvan vuoden lopulla julkaistavaan Jeesus-tutkimuksen kattavaan käsikirjaan, *Handbook for the Study of the Historical Jesus* (HSHJ). HSHJ on kansainvälinen suuryö, joka kokoaa maailman johtavat historian Jeesuksen sekä varhaisen juutalaisuuden ja kristinuskon asiantuntijat pohtimaan Jeesus-tutkimuksen historiaa ja nykytilaa, metodeja ja tuloksia. Neljä laajaa osaa sisältävä teos on suunniteltu Jeesus-tutkimuksen eri aihepiirejä sekä eri näkemyksiä kokoavaksi perusteokseksi. Kirjan toivotaan merkittävästi selkiyttävän tutkimuksellista kaaosta; toivottavasti se toisaalta palvelee myös luovuuden lähteenä. Maallikolle teos englanninkielisenä ja tutkimukseksi materiaaaliltaan luokiteltavana on varmasti vaikeammin lähestyttävä, mutta toivoakseni sellaisenaakin palvelee Jeesus-tutkimukseen perehtymistä.

Kirjoittaja **Tom Holmén** on Uuden testamentin dosentti. Hän johtaa Åbo Akademiassa toimivaa historian Jeesuksen tutkimusryhmää.

Tutustu myös Åbo Akademin historian Jeesus -tutkimusryhmän ylläpitämään [sivustoon](#).

Lähteitä:

J.H. Charlesworth "Jesus Research Expands with Chaotic Creativity," kirjassa *Images of Jesus Today* (toim. J.H. Charlesworth and W.P. Weaver; Valley Forge: Trinity Press International, 1994), 1-41.

Tom Holmén

- *Jesus and Jewish Covenant Thinking* (Leiden: Brill, 2001)
- *Review of Gerd Theissen and Dagmar Winter, The Quest for the Plausible Jesus, JTS 55* (2004), 216-228
- *Jeesus* (Helsinki: WSOY, 2007)
- "Authenticity Criteria", kirjassa *Encyclopedia of the Historical Jesus* (New York: Routledge, 2008), 43-54

Tom Holmén & Iiro Vilja (toim.) *Ihminen ja maailmanhallinta* (Helsinki: Art House, 2009)

Tom Holmén & Matti Kankaanniemi (toim.) *A.D. 30: Kirja Jeesuksen kuolemaan liittyvistä tapahtumista* (Helsinki: Art House, 2009)

Tom Holmén & Vesa Ollilainen (toim.) *Juutalainen Jeesus* (Åbo: Åbo Akademi Press, 2009)

Tom Holmén & Stanley E. Porter (toim.) *Handbook for the Study of the Historical Jesus* (4 vols.; Leiden: Brill, 2009)

John P. Meier

- *A Marginal Jew: Part I* (New York: Doubleday, 1991)
- *A Marginal Jew: Part II* (New York: Doubleday, 1994)
- *A Marginal Jew: Part III* (New York: Doubleday, 2001)

Ben F. Meyer *The aims of Jesus* (London : SCM Press, 1979)

Ed Sanders

- *Jesus and Judaism* (London: SCM Press, 1985)
- *The Historical Figure of Jesus* (New York: Allen Lane, 1993)

Gerd Theissen & Annette Merz

- *The Historical Jesus: A Comprehensive Guide* (Minneapolis: Fortress Press, 1998)

Gerd Theissen & Dagmar Winter

- *The Quest for the Plausible Jesus: The Question of Criteria* (Louisville: Westminster John Knox Press, 2002)